Modern Data Science Technologies, Vol. 3723, pp. 121–132. [in English].

14. Pasichnyk, V., Kunanets, N., Yunchyk, V., Khomyak, M., Yatsyuk, S., Muliar, V, Fedonuyk, A. (2023). Model of the Recommender System for the Selection of Electronic Learning Resources. *CEUR Workshop Proceedings: 5rd International Workshop on Modern Machine Learning Technologies and Data Science*, Vol. 3426, pp. 344–355. [in English].

15. Selinger, M., Sepulveda, A., Buchan, J. (2023). Transforming education through digital and AI integration. *Journal of Computer Assisted Learning*. Vol. 39, No. 4. pp. 1021–1035. [in English].

16. Wolfram, S. (2023). Computational Thinking: A Foundation for the Future. *Writings by Stephen Wolfram*. URL: https://writings.stephenwolfram.com/ [in English].

Стаття надійшла до редакції: 04.06. 2026
Прийнято до друку: 27.07.2026
Опубліковано: 08.09.2026

УДК 376-056.264:373.3
DOI: https://doi.org/10.24919/2308-4634.2026.370640

Інна Литвин, *кандидат педагогічних наук, логопед,*
старший викладач кафедри початкової і спеціальної освіти
Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-8946-1449

ОСОБЛИВОСТІ КОРЕКЦІЇ ДИСЛЕКСІЇ ТА ДИСГРАФІЇ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У статті розкрито психолого-педагогічні умови та особливості організації корекційної роботи з подолання дислексії й дисграфії в учнів початкових класів. Схарактеризовано сутність, типологію та симптоматику специфічних порушень читання й письма. Обґрунтовано принципи корекційно-розвивального впливу та визначено зміст міждисциплінарної взаємодії логопеда й учителя початкових класів в умовах Нової української школи та інклюзивного освітнього середовища.

Ключові слова: *дислексія; дисграфія; корекційна робота; писемне мовлення; початкова школа; логопед; інклюзивне освітнє середовище.*

Рис. 1. Табл. 2. Літ. 10.

Inna Lytvyn, *Ph.D.(Pedagogy), Speech Therapist,*
Senior Lecturer of the Primary and Special Education Department,
Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-8946-1449

FEATURES OF DYSLEXIA AND DYSGRAPHIA CORRECTION IN PRIMARY SCHOOL

The article substantiates the psychological and pedagogical conditions and reveals the features of correctional work aimed at overcoming dyslexia and dysgraphia in primary school pupils. The author emphasises that the steady increase in the number of younger schoolchildren with specific disorders of reading and writing makes early diagnosis and timely correction one of the priority tasks of the New Ukrainian School and of an inclusive educational environment. The essence of the concepts of «dyslexia» and «dysgraphia» is clarified as partial, persistent and recurrent disorders of the processes of reading and writing that are not caused by a decrease in intellectual development or by inadequate teaching. The typology of these disorders (phonemic, semantic, agrammatic, mnestic and optic dyslexia; articulatory-acoustic, acoustic, agrammatic, optic dysgraphia and dysgraphia on the ground of impaired language analysis and synthesis) and their characteristic symptoms in primary school are systematised. The article justifies a set of psychological and pedagogical conditions of effective correction: early differential diagnosis, an individual and differentiated approach, the integrity and interdisciplinary nature of the influence, reliance on preserved analysers, a step-by-step formation of skills, the creation of a situation of success and a tolerant attitude to mistakes, as well as close cooperation with the family. Special attention is paid to the content of the interdisciplinary interaction between the speech therapist and the primary school teacher, whose coordinated and complementary functions are presented as a single model of psychological and pedagogical support. It is concluded that the effectiveness of correction depends not so much on isolated techniques as on the systematic organisation of a developmental environment and on the team-based interaction of all participants in the educational process. The prospects for further research are connected with the development of methodological support for teachers and with the use of digital tools of correction.

Keywords: *dyslexia; dysgraphia; correctional work; written speech; primary school; speech therapist; inclusive educational environment.*

Постановка проблеми. Серед пріоритетів Нової української школи – забезпечення якісної початкової освіти для кожної дитини, зокрема й для здобувачів з особливими освітніми потребами. Водночас педагогічна практика засвідчує стійке зростання кількості мо-

© І. Литвин, 2026

лодших школярів, які мають труднощі в опануванні читання й письма. За різними оцінками, ті чи інші труднощі писемного мовлення спостерігаються у 20–30 % учнів початкових класів, а специфічні, стійкі їх форми – дислексія та дисграфія – у 5–10 % дітей. Несвоєчасне виявлення й відсутність системної корекції цих порушень призводять до низки вторинних наслідків: хронічної навчальної неуспішності, зниження мотивації до навчання, шкільної тривожності та деформації самооцінки дитини. Це актуалізує потребу в науково обґрунтованій організації корекційної роботи безпосередньо в умовах масової початкової школи й інклюзивного освітнього середовища.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Теоретичні та методичні засади корекції порушень писемного мовлення розроблено у працях вітчизняних учених. Психолінгвістичні механізми мовленнєвої діяльності та її формування ґрунтовно проаналізувала Є. Соботович [6]; питання запобігання й корекції порушень писемного мовлення висвітлено В. Тарасун [7]; зміст і методику корекції дисграфії та дислексії в учнів початкових класів розкрито Н. Чередніченко [8] та Е. Данілавічютє [2]; профілактичний аспект обґрунтовано Ю. Рібцун [5]. Фонетико-фонематичну складову порушень досліджено Н. Гавриловою [1], міждисциплінарні засади підготовки фахівців – Н. Пахомовою [4]. У зарубіжній науці значущість усного мовлення як підґрунтя читання та сучасне трактування розладів читання обґрунтовано M. Snowling і C. Hulme [9; 10]. Попри ґрунтовність наявних розробок, недостатньо висвітленими залишаються психолого-педагогічні умови корекції та механізми узгодженої взаємодії логопеда й учителя початкових класів саме в умовах масової та інклюзивної школи, чому й присвячено цю статтю.

Мета статті – обґрунтувати психолого-педагогічні умови та схарактеризувати особливості організації корекційної роботи з подолання дислексії й дисграфії в учнів початкових класів, а також визначити зміст міждисциплінарної взаємодії логопеда та вчителя початкових класів.

Виклад основного матеріалу. У сучасній логопедії дислексію трактують як частковий специфічний розлад процесу читання, зумовлений несформованістю (порушенням) вищих психічних функцій і виявлений у стійких, повторюваних помилках; дисграфію – як частковий розлад процесу письма, пов'язаний із недостатньою сформованістю психічних функцій, що беруть участь у його реалізації [3]. Принципово важливою є диференціація специфічних порушень від звичайних труднощів навчання. На відміну від останніх, дислексія й дисграфія мають стійкий, системний характер, а їхні помилки є типовими й повторюваними та не зумовлені зниженням інтелекту чи педагогічною занедбаністю [8].

У шкільній практиці зазвичай ідеться не про "чисті" форми, а про змішані прояви порушень. Орієнтуватися в їхній симптоматиці допомагає типологія, узагальнена в Таблиці 1.

Таблиця 1

Види дислексії та дисграфії й характерні для них прояви в учнів початкових класів

Вид порушення	Порушений механізм	Типові прояви
Фонематична	Несформованість фонематичного сприймання, аналізу й синтезу	Заміни й змішування близьких звуків/букв (б–п, д–т, с–ш), пропуски, перестановки
Аграматична	Недорозвинення лексико-граматичної будови мовлення	Помилки узгодження й керування, неправильні відмінкові закінчення, прийменники
Оптична	Несформованість зорово-просторових уявлень	Дзеркальне письмо, змішування графічно подібних букв (и–у, м–л, б–д)
Семантична (дислексія)	Порушення розуміння прочитаного за технічно правильного читання	"Механічне" читання без осмислення тексту, труднощі переказу
На ґрунті порушень аналізу й синтезу	Несформованість мовного аналізу (звукового, складового, на рівні речення)	Пропуски літер і складів, злите написання слів, розрив слова

Ефективність корекційного впливу визначається не стільки окремими прийомами, скільки сукупністю психолого-педагогічних умов, за яких він здійснюється. До найважливіших із них належать:

● рання диференційна діагностика – своєчасне виявлення порушення, визначення його виду й механізму ще на етапі навчання грамоти;

● індивідуалізація та диференційований підхід – добір змісту, темпу й обсягу завдань відповідно до структури порушення та можливостей дитини;

● комплексність і міждисциплінарність – поєднання зусиль логопеда, учителя, практичного психолога, асистента вчителя та батьків;

● опора на збережені аналізатори – задіяння зо-

рового, слухового, кінестетичного й тактильного каналів сприймання;

● поетапність формування навичок – рух від простого до складного, від матеріалізованої дії до дії в розумовому плані;

● створення ситуації успіху – позитивна мотивація, безоцінне, толерантне ставлення до специфічних помилок, запобігання їх "фіксації" оцінкою;

● співпраця з родиною – єдині вимоги вдома й у школі, посильна допомога батьків у закріпленні навичок.

Названі умови реалізуються з опорою на загальнодидактичні та спеціальні принципи – системності, онтогенетичний, патогенетичний (урахування механізму порушення), діяльнісний та принцип поетапного формування розумових дій. Відповідно до них корекційна робота охоплює кілька взаємопов'язаних напрямів: розвиток фонематичних процесів і мовного (звукового, складового, мовленнєвого) аналізу й синтезу; збагачення словника та формування лексико-граматичної будови мовлення; розвиток зорово-просторових уявлень, графомоторних навичок і дрібної моторики; удосконалення уваги, пам'яті й самоконтролю під час читання та письма.

Системний характер корекції увиразнює модель психолого-педагогічного супроводу молодшого школяра з порушеннями писемного мовлення (Рис. 1), що об'єднує діагностико-аналітичний, корекційно-розвивальний і консультативно-просвітницький компоненти.

Ключовою умовою результативності супроводу є злагоджена взаємодія логопеда й учителя початкових класів. Логопед здійснює спеціалізований корекційний вплив, тоді як учитель забезпечує перенесення сформованих навичок у щоденну навчальну діяльність і створює сприятливе освітнє середовище.

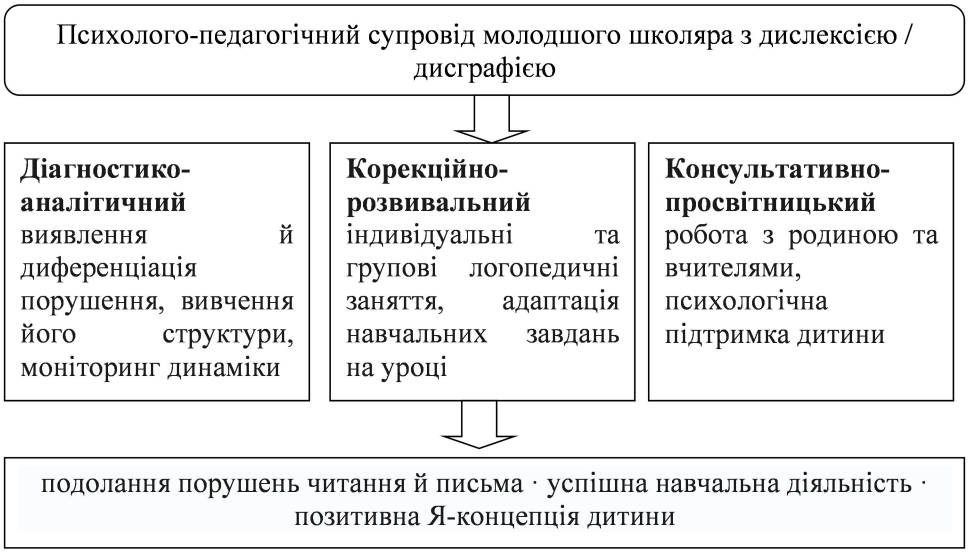

Рис. 1. Модель психолого-педагогічного супроводу учня з порушеннями писемного мовлення

Розмежування й водночас взаємодоповнюваність їхніх функцій узагальнено в таблиці 2.

Таблиця 2

Розподіл функцій логопеда та вчителя початкових класів у корекційному супроводі

Учитель-логопед	**Учитель початкових класів**
Поглиблена діагностика, визначення виду та механізму порушення	Первинне спостереження, скринінг труднощів, своєчасне скерування до логопеда
Проведення індивідуальних і групових корекційних занять	Закріплення сформованих навичок на уроках читання, письма, мови
Розроблення індивідуальної програми корекції, добір спеціальних прийомів	Адаптація завдань, диференціація обсягу й форми перевірки знань
Консультування вчителя й батьків, методичні рекомендації	Створення ситуації успіху, безоцінне ставлення до специфічних помилок

В умовах інклюзивного навчання така взаємодія набуває форми командного підходу: функції учасників узгоджуються в межах індивідуальної програми розвитку, до її реалізації долучаються асистент учителя, практичний психолог і батьки. Важливо, щоб вимоги до дитини на корекційних заняттях і на уроках були єдиними, а оцінювання – підтримувальним. Доцільним є й використання сучасних цифрових та ігрових засобів, які підвищують мотивацію учнів і дають змогу багаторазово відпрацьовувати потрібні дії без емоційного напруження.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Корекція дислексії та дисграфії в початковій школі є результативною за умови, коли вона спирається не на окремі прийоми, а на цілісну систему психолого-педагогічних умов: ранню диференційну діагностику, індивідуалізацію та диференціацію впливу, його комплексність і поетапність, опору на збережені аналізатори, створення ситуації успіху й тісну співпрацю з родиною. Системотворчим чинником успіху виступає узгоджена міждисциплінарна взаємодія логопеда й учителя початкових класів, за якої спеціалізований корекційний вплив органічно доповнюється підтримувальним освітнім середовищем уроку. Перспективи подальших досліджень убачаємо в розробленні методичного супроводу вчителів закладів загальної середньої освіти щодо профілактики порушень писемного мовлення та в обгрунтуванні цифрових інструментів корекційно-розвивальної роботи в умовах інклюзії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гаврилова Н. С. Порушення фонетичного боку мовлення у дітей: монографія. Кам'янець-Подільський: ТОВ "Друк-Сервіс", 2011. 200 с.

2. Данілавічнютє Е. А, Мартинюк З. С. Подолання труднощів письма: навчальний посібник. Київ: Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2025. 120 с.

3. Логопедія: підручник / за ред. М. К. Шеремет. Київ: Видавничий Дім "Слово", 2017. 851 с.

4. Пахомова Н. Г. Інтеграція медико-психологічної та педагогічної складових підготовки логопедів: монографія. Полтава: ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2013. 308 с.

5. Рібцун Ю. В. Профілактика та корекція порушень писемного мовлення в учнів початкових класів. *Логопедія.* 2020. № 13. С. 58–66.

6. Соботович Є. Ф. Психолінгвістична структура мовленнєвої діяльності та механізми її формування. Київ: ІЗМН, 1997. 44 с.

7. Тарасун В. В. Писемне мовлення: запобігання і корекція порушень: навч.-метод. посіб. Київ: МП "Леся", 2007. 151 с.

8. Чередніченко Н. В., Тенцер Л. В. Зміст та організація логопедичної роботи з подолання дисграфії у молодших школярів в умовах корекційного та інклюзивного навчання. *Актуальні питання корекційної освіти. Педагогічні науки.* 2019. Вип. 13. С. 312-324.

9. Hulme C., Snowling M. J. Reading disorders and dyslexia. *Current Opinion in Pediatrics.* 2016. Vol. 28. № 6. pp. 731–735.

10. Snowling M. J., Hulme C. Annual Research Review: Reading disorders revisited – the critical importance of oral language. *Journal of Child Psychology and Psychiatry.* 2021. Vol. 62. № 5. pp. 635–653.

REFERENCES

1. Havrylova, N. S. (2011). *Porushennia fonetychnoho boku movlennia u ditei* [Disorders of the phonetic aspect of speech in children]: monohrafiia. TOV "Druk-Servis". [in Ukrainian]

2. Danilavichyute, E. A., & Martyniuk, Z. S. (2025). *Podolannia trudnoshchiv pysma* [Overcoming writing difficulties]: navch. posib. Instytut spetsialnoi pedahohiky i psykholohii imeni Mykoly Yarmachenka NAPN Ukrainy. [in Ukrainian]

3. Sheremet, M. K. (Ed.). (2017). *Lohopediia* [Speech therapy]: pidruchnyk. Vydavnychyi Dim "Slovo". [in Ukrainian]

4. Pakhomova, N. H. (2013). *Intehratsiia medyko-psykholohichnoi ta pedahohichnoi skladovykh pidhotovky lohopediv* [Integration of medical-psychological and pedagogical components of speech therapists' training]: monohrafiia. PNPU imeni V. H. Korolenka. [in Ukrainian]

5. Ribtsun, Yu. V. (2020). Profilaktyka ta korektsiia porushen pysemnoho movlennia v uchniv pochatkovykh klasiv [Prevention and correction of written speech disorders in primary school pupils]. *Speech therapy*, 13, pp. 58–66. [in Ukrainian]

6. Sobotovych, Ye. F. (1997). *Psykholinhvistychna struktura movlennievoi diialnosti ta mekhanizmy yii formuvannia* [Psycholinguistic structure of speech activity and mechanisms of its formation]. IZMN. [in Ukrainian]

7. Tarasun, V. V. (2007). *Pysemne movlennia: zapobihannia i korektsiia porushen* [Written speech: prevention and correction of disorders]: navch.-metod. posib. MP "Lesia". [in Ukrainian]

8. Cherednichenko, N. V., & Tentser, L. V. (2019). Zmist ta orhanizatsiia lohopedychnoi roboty z podolannia dyshrafii u molodshykh shkoliariv v umovakh korektsiinoho ta inkliuzyvnoho navchannia [Content and organization of speech therapy work on overcoming dysgraphia in primary school pupils in conditions of correctional and inclusive education]. *Current issues in special education. Pedagogical sciences*, 13, pp. 312–324. [in Ukrainian]

9. Hulme, C., & Snowling, M. J. (2016). Reading disorders and dyslexia. *Current Opinion in Pediatrics*, *28*(6), pp. 731–735. DOI: https://doi.org/10.1097/MOP.0000000000000411 [in English]

10. Snowling, M. J., & Hulme, C. (2021). Annual Research Review: Reading disorders revisited – the critical importance of oral language. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, *62*(5), pp. 635–653. DOI: https://doi.org/10.1111/jcpp.13324 [in English]

Стаття надійшла до редакції: 24.06.2026
Прийнято до друку: 27.07.2026
Опубліковано: 08.09.2026